herpy

ORMEØGLER

Stålorm

Anguis fragilis

Anguis fragilis er en lemmeløs, blank øgle på 40-50 cm, der lever skjult under sten, træ og tæt vegetation i det vestlige og centrale Europa. Den ligner en slange, men har øjenlåg og kan kaste halen. Den lever af snegle og regnorme, føder levende unger og kan blive meget gammel. Den kræver et køligt, fugtigt terrarie eller udendørsanlæg med dyb bund, mange skjul og en egentlig vinterhvile.

Familie: Anguidae Engelsk: Slow Worm Udgivet 17. november 2026

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**40-50 cm** total længde inkl. hale
Vægt	**20-100 g**
Levetid	**20-30 år**
Aktiv	**Dag og skumring**
Levevis	**Jordboende og gravende**
Biotop	**Tempereret skov og eng**
Sværhedsgrad	**Øvet**

PASNING

Min. terrarie	**80 × 40 × 40 cm** L × B × H til 2 voksne dyr
Temperatur, dag	**18-24 °C**
Hotspot	**25-30 °C**
Temperatur, nat	**10-15 °C**
Luftfugtighed	**60-80 %**
Vand	**Vandskål**
UVB	**Valgfri**
Vinterhvile	**4-8 °C** 16-20 uger
Kost	**Insekter og orme/snegle**
Holdes	**Parvis eller 1 han med flere hunner**

AVL

Formering	**Levendefødende**
Kønsmoden	**36-48 mdr.**
Kuldstørrelse	**6-12 unger**
Kuld pr. år	**1**
Drægtighed	**80-100 dage**

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Ikke omfattet**
EU-bilag	**Ikke omfattet**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Anguis fragilis er fredet i Danmark efter artsfredningsbekendtgørelsen (BEK nr. 521/2021, ændret ved BEK nr. 1005/2025), som administreres af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø (SGAV). Dyr fra naturen må derfor ikke fanges, indsamles eller holdes. Fredningen omfatter ikke opdrættet afkom af lovligt erhvervede dyr (§ 2, nr. 2), men ejeren skal kunne godtgøre dyrets oprindelse (§ 20). Dispensation fra fredningen søges hos SGAV. Arten er ikke CITES- eller EU-listet.

Om arten

Anguis fragilis er en glat, lemmeløs øgle i familien Anguidae. Kroppen er rørformet og stiv, fordi skællene har små knogleplader under sig, og der er ingen tydelig hals. Skællene er små, glatte og overlapper hinanden som tagsten, og huden har en blank, næsten metallisk glans. Halen går jævnt over fra kroppen og er lige så lang som kroppen eller længere.

Voksne dyr er typisk 40-45 cm lange, og enkelte bliver over 50 cm. Vægten er 20-100 g. Arten kendes fra slanger på øjenlågene, de små skæl på bugen, den brede, let kløftede tunge og de stivere bevægelser; i hånden føles den hård og stiv. Hannerne er ensfarvede grå, brune, rødlige eller kobberfarvede, nogle med blå pletter, og de har større hoved end hunnerne.

Hunnerne har som regel en mørk stribe ned langs ryggen og mørke sider. Ungerne er sølvgrå til guldgule på oversiden med en sort midterstribe og kulsorte sider og bug.

Anguis fragilis kan kaste halen, når et rovdyr griber fat i den. Halen vrider sig videre en stund og afleder angrebet, men den vokser kun ud igen som en kort stump. Arten bliver gammel for en øgle: omkring 30 år i naturen, og over 50 år er registreret i fangenskab.

Arten blev tidligere regnet som én art med udbredelse over det meste af Europa, men er i dag delt i fem. *Anguis fragilis* i snæver forstand lever i det vestlige og centrale Europa og på det nordvestlige Balkan. *Anguis colchica* afløser den mod øst, *Anguis veronensis* lever i Italien, og *Anguis graeca* og *Anguis cephallonica* i Grækenland. Arterne ligner hinanden meget, så dyr af ukendt oprindelse kan høre til en af de nære arter.

Udbredelse og levested

Anguis fragilis lever fra det nordlige Spanien og Portugal over Frankrig, Storbritannien, Benelux og store dele af Mellemeuropa til sydkysten af Norge og Sverige. Mod sydøst når den over Alperne til det nordvestlige og centrale Balkan, fra Slovenien langs De Dinariske Alper til Nordmakedonien. I Danmark findes den i det meste af landet.

Mod øst afløses den af *Anguis colchica*. Grænsen er ikke skarp: fra Gdańskbugten til det nordøstlige Grækenland er der en bred zone, hvor de to arter mødes og kan krydse sig, bl.a. i Polen, Tjekkiet og Slovakiet.

> **Oprindelig udbredelse:** Norge, Sverige, Danmark, Storbritannien, Nederlandene, Belgien, Luxembourg, Tyskland, Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Liechtenstein, Østrig, Tjekkiet, Polen, Slovenien, Kroatien, Bosnien-Hercegovina, Montenegro, Serbien og Nordmakedonien.

LEVESTED

Anguis fragilis lever skjult og halvt nedgravet. Den findes i skovbryn og lysåbne skove, på heder, overdrev og i moser, på banedæmninger og i naturprægede haver, især hvor der er tæt vegetation, væltede træstammer, sten og komposthobe at gemme sig under. Den foretrækker steder med fugtig jord og en tæt mosaik af solpladser og skjul.

Arten soler sig sjældent åbent. I stedet lægger den sig under sten, bark og andre ting, som solen har varmet op. Drægtige hunner har brug for højere kropstemperatur og ligger i direkte sol sidst på sommeren. Aktive dyr har en kropstemperatur på omkring 22-26 °C. Dyrene er oftest fremme om morgenen, i skumringen og efter regn, hvor snegle og regnorme er fremme.

Om vinteren ligger dyrene i dvale i frostfri huller i jorden, musegange og hulrum under trærødder, ofte flere sammen og sammen med andre krybdyr og padder. Dvalen varer fra midten af oktober eller begyndelsen af november til slutningen af marts eller april.

Læs mere: Vinterhvile og årstider

Pasning

TERRARIET

Pasningen af *Anguis fragilis* er kun sparsomt beskrevet, men arten er hårdfør og yngler villigt, når forholdene er rigtige. Tallene her bygger på artens levevis og klima. Arten trives bedst udendørs i et sikret anlæg eller et koldt drivhus med god ventilation, hvor den følger årstiderne. Et udendørsanlæg skal have mindst 50 cm løs jord, så dyrene kan grave sig ned under frostgrænsen, og skal dækkes med net mod katte og fugle.

Indendørs skal et par have et terrarie på mindst 80 × 40 × 40 cm, og en han med to-tre hunner mindst 100 × 50 × 40 cm. Bunden skal være mindst 10 cm dyb, løs og let fugtig, fx havejord eller skovjord blandet med løv, og toppen dækkes af mos. Dyrene graver hurtigt et net af gange. Læg flade skjul direkte på bunden: bark, flade sten, korkplader og brædder, som dyret kan lægge sig under. Der skal være skjul både i den varme og den kølige ende, og bunden under flere af dem skal være let fugtig.

Terrariet skal have tætte hjørner og et tæt låg, for en slank, lemmeløs øgle slipper ud gennem meget små sprækker. Ventilationen skal være god. Fjern rester af føde og ekskrementer jævnligt, og skift bunden efter behov.

TEMPERATUR

Arten tåler ikke stærk varme. Dagtemperaturen skal ligge på 18-24 °C. Under en flad sten eller et stykke skifer, som en lampe varmer op, kan der være et varmt sted på 25-30 °C, så dyret kan varme sig indirekte, som det gør i naturen. Aktive dyr i naturen holder en kropstemperatur på omkring 22-26 °C. Dyret skal altid kunne vælge mellem varmt og køligt. Om natten falder temperaturen til 10-15 °C, og varmen slukkes. Et terrarie i direkte sol bag glas bliver hurtigt for varmt.

Vinterhvilen er en fast del af årsrytmen og en forudsætning for avl. Dyrene bliver langsomme og holder op med at æde sidst i oktober. Stop fodringen omkring to uger før hvilen, og sænk temperatur og dagslængde gradvist, så tarmen er tom. Hold derefter dyrene ved 4-8 °C i 16-20 uger i løs, let fugtig jord med mos, gerne flere sammen. Temperaturen må aldrig nå frysepunktet. I et udendørsanlæg med dyb jord klarer dyrene selv vinterhvilen. Fra midten af marts hæves temperaturen over nogle dage. Der kan gå en til to uger, før dyrene begynder at æde, og drikkevand er særlig vigtigt i den periode. Syge og undervægtige dyr skal ikke i vinterhvile.

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Luftfugtigheden skal være 60-80 %. Bunden skal være let fugtig i dybden, men aldrig våd, og den øverste del må gerne tørre lidt mellem hver sprøjtning. Sprøjt let hver eller hver anden dag, og hold mosset fugtigt. Dyret skal kunne vælge mellem fugtige og tørre steder, og luften skal skifte, så der ikke vokser skimmel.

En lav, stabil vandskål med frisk vand skal stå i terrariet hele tiden. Dyrene drikker også dråber fra mos og blade. Skift vandet ofte. En bund, der hele tiden er våd, giver hudproblemer og skimmel.

Læs mere: Luftfugtighed, sprøjtning og ventilation

LYS OG UVB

Arten er mest aktiv om morgenen og i skumringen og soler sig mest indirekte. UVB er derfor ikke nødvendigt, men et svagt UVB-rør (Ferguson-zone 1) over den ene ende giver dyret mulighed for at vælge, så længe der er mange skjul. Det er et skøn. I et udendørsanlæg får dyrene naturligt dagslys.

Lys og varme tændes 12-14 timer om sommeren og sænkes til 8-10 timer om efteråret, så dyrene følger årstiderne. Et tænd-sluk-ur gør det let.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

Anguis fragilis lever af langsomme byttedyr og foretrækker små, grå agersnegle frem for alt andet. Den tager også andre nøgne snegle, regnorme, stankelbenslarver, maddiker, edderkopper og små sneglehussnegle. Nogle dyr æder melorme, andre nægter dem. Arten finder føden med lugtesansen og tager den bedst, når den bevæger sig.

Snegle og regnorme skal komme fra steder uden sneglegift og gødning. Drys foderet med et multivitamin- og kalkpulver af og til. Fodr voksne dyr 2-3 gange om ugen med den mængde, de æder på kort tid, og fjern rester. En pincet eller en lav skål forhindrer, at dyret sluger bundmateriale.

Et sundt dyr holder pauser med at æde i nogle dage før hudskifte og begynder igen bagefter. Æder dyret ikke i længere tid uden for vinterhvilen, eller taber det vægt, skal det til en dyrlæge.

Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

ADFÆRD OG HÅNDTERING

Anguis fragilis er rolig og tilbringer det meste af tiden i bunden eller under skjul, ofte med kun hovedet stikkende op. Nye dyr vrider sig voldsomt, når de tages op, men bliver hurtigt rolige og snor sig om fingrene for at holde fast. Løft aldrig dyret i halen, for den kastes let. Dyret bider næsten aldrig og er ikke giftigt.

Arten er ikke territorial uden for parringstiden, men hannerne kæmper om foråret og kan tilføje hinanden alvorlige sår i et terrarie. Hold derfor én han med en eller flere hunner, eller skil hannerne ad i parringstiden. Arten kan dele et stort, fugtigt anlæg med fredelige småøgler af samme størrelse, men det enkleste er at holde den alene. Som alle krybdyr kan den bære salmonella, så vask hænder efter kontakt med dyr, terrarie og foder.

Læs mere: Karantæne og hygiejne

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Kønnene kendes på farven hos voksne dyr: hannerne er ensfarvede, nogle med blå pletter, og har større hoved, mens hunnerne som regel har en mørk rygstribe og mørke sider. Hos unger kan kønnet ikke ses. Arten bliver kønsmoden i 3-4-årsalderen. Sæt kun fuldvoksne dyr i god foderstand i avl, og kun efter en vinterhvile.

PARRING

Parringen sker om foråret efter vinterhvilen, oftest i maj og i alt fra slutningen af april til juni. Hannerne kæmper om hunnerne, og ved parringen bider hannen sig fast i hunnens nakke. Hunnen kan få bidmærker. Avl er ikke svær, når dyrene har haft en ordentlig vinterhvile. Hold øje med dyrene, og skil dem, hvis hunnen får sår.

ÆGLÆGNING OG KULD

Arten føder levende unger. Drægtigheden varer omkring tre måneder, og ungerne fødes fra slutningen af juli til september eller i begyndelsen af oktober, afhængigt af sommerens varme. Et kuld er typisk på 6-12 unger, og store hunner får flere. Angivelserne svinger fra 2 til 28 unger. Hunnen får som regel kun unger hvert andet år.

Drægtige hunner har brug for et varmere sted og ligger gerne og soler sig. Flyt hunnen til et separat terrarie, der er indrettet som det store, når hun er tydeligt drægtig, så hun kan føde i fred for hannerne. Giv rigeligt med føde og frisk vand.

INKUBATION

Der er ingen æg at udruge. Ungerne udvikles i hunnens krop og fødes i en tynd, gennemsigtig hinde, som de bryder straks eller efter få minutter. Hunnens kropstemperatur styrer udviklingen, så hun skal have adgang til et varmt sted hele drægtigheden. Drægtigheden på omkring tre måneder er tallet i boksen.

OPDRÆT AF UNGER

Nyfødte unger er 6-9 cm lange og vejer godt et halvt gram. De er livlige og graver gerne i løs, lun jord. Hold dem adskilt fra de voksne i et terrarie med fugtig, løs bund, mos, mange små skjul og en lille varm plet.

Opdrættet er den svære del, fordi ungerne skal have meget små byttedyr. De æder helst bittesmå agersnegle og små regnorme, og små edderkopper og larver tages også, mens bananfluer, små fårekyllinger og små melorme ofte bliver ignoreret. En håndfuld kompost i terrariet hver dag giver mange små smådyr. Opdræt derfor kun få unger ad gangen. Ungerne vokser hurtigst det første år og når omkring 10 cm fra snude til kloak, derefter vokser de langsomt. De skal i vinterhvile fra første vinter.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl

Sundhed og typiske fejl

Arten er hårdfør og lever længe, når temperatur, fugt og føde passer. Der findes kun få oplysninger om sygdomme hos dyr i fangenskab. De typiske problemer er:

- Overophedning, hvis terrariet står i sol, eller der mangler køligt skjul.
- Udtørring og hudproblemer, hvis bunden er for tør, eller dyret ikke har et fugtigt skjul.
- Skimmel og bakterier i en bund, der er konstant våd.
- Mangelsygdomme ved ensidig føde.
- Snyltere og mider, især hos nye dyr. Sæt nye dyr i karantæne.
- Vægttab og dødsfald i vinterhvilen, hvis dyret ikke var sundt og i godt huld, eller hvis temperaturen svinger for meget.
- Tabt hale: den vokser kun ud som en stump, men det er ikke i sig selv farligt.

Et sundt dyr er blankt, har en fast krop og æder. Kontakt en dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret taber sig eller holder op med at æde uden for vinterhvilen.

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.